

Piispainkokouksen lausunto 2/2016 kirkkohallitukselle

Lausunto kirkkohallituksen esitysluonnoksesta kirkolliskokoukselle kirkkolainsäädännön kodifioimiseksi

Kirkkohallitus on 22.3.2016 pyytänyt piispainkokoukselta lausuntoa luonnoksesta kirkkohallituksen esitykseksi kirkolliskokoukselle kirkkolainsäädännön kodifioimiseksi. Lausunnossaan piispainkokous kiinnittää muun ohella huomiota toimintaympäristön muutoksista johtuviin sisällöllisiin uudistusehdotuksiin, joita ovat muun muassa seurakuntajaon muutosta koskevien säännösten täsmennykset, seurakunnan osa-alueen hallintoa ja seurakunnan jäsenten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia koskevat säännökset sekä alustusmenettelyä koskevat säännökset.

Yleistä sisällöstä

Kirkkolainsäädännön kokonaisuudistusta on valmisteltu pitkäjänteisesti ja perusteellisesti monivaiheisena työskentelynä lokakuusta 2005 alkaen. Esitysluonnos on lähtökohdiltaan tarkoituksenmukainen ja onnistunut kokonaisuus.

Kyseessä on pääasiassa lainsäädäntötekniinen uudistus, jossa otetaan huomioon perustuslain ja muun lainsäädännön asettamat vaatimukset. Samalla on johdonmukaistettu kirkkolakia ja kirkkojärjestystä vastaamaan rakenteeltaan ja lukujaoltaan toisiaan. Tämä selkiyttäminen ja yksinkertaistaminen on käyttäjän kannalta kiitettävä parannus voimassa olevaan kirkkolakiin ja kirkkojärjestykseen verrattuna. Erillisen kirkon vaalijärjestyksen poistaminen ja tarvittavien säännösten sisällyttäminen pääasiassa kirkkojärjestykseen on selkiyttänyt ja helpottanut kirkkolainsäädännön käyttöä. Luontevaa on, että tässä yhteydessä on tehty nykyisen kirkkolainsäädännön kielellinen tarkistaminen.

Kodifiointi on ollut mielekästä toteuttaa siten, että kirkkolainsäädännön sisältö säilyy pääosin entisellään. Uudistuksen yhteydessä ei ole ollut aiheellista toteuttaa laajoja ja periaatteellisia sisällöllisiä muutoksia. Piispainkokous toteaa, ettei tällä esityksellä muuteta kirkon aseman perusteita suhteessa valtioon tai kirkon ja valtion välisiä suhteita. Piispainkokous kiinnittää huomiota siihen, että kirkkohallituksen esitykseen sisältyy joitakin teologisesti periaatteellisia muutoksia, jotka ovat ongelmallisia tai joita ei ole perusteltu riittävästi.

Esityksessä on pyritty suppeaan puitelakiin, jossa kirkkolakiin sisällytetään vain välttämättömät säännökset. Tämä vastaa piispainkokouksen lausunnossa

kirkkohallitukselle 2/2009 ilmaisemaa kantaa, jossa edellytettiin kirkkolain supistamista siten, että kirkkolaissa viitattaisiin yleisiin voimassaoleviin lakeihin ja säädettäisiin erikseen vain niistä asioista, joissa kirkko haluaa poiketa yleisestä lainsäädännöstä. Kirkon omassa päätösvallassa olevaan kirkkojärjestykseen on perusteltua ottaa ehdotetulla tavalla kirkon sisäisiä asioita koskevat säännökset.

Kirkkolain ja -järjestyksen rakennetta piispainkokous pitää pääosin johdonmukaisena erityisesti kirkkojärjestyksen osalta. Siinä säädetään tunnustuksesta ja jäsenyydestä ensimmäisessä luvussa. Tämän jälkeen seuraavat pykälät kirkon hallinnollisesta jaosta ja seurakunnan tehtävistä, joihin kuuluvat jumalanpalvelus, pyhät toimitukset ja muu hengellinen toiminta, sekä näitä tehtäviä hoitavasta virasta. Vasta loppupuolella ovat säädökset hallinnosta, talouden hoidosta ja vaaleista, jotka palvelevat kirkkolain 1 luvun 2 §:n mukaista kirkon varsinaista tehtävää. Tässä suhteessa esitys heijastelee nykyisen kirkkolain ja kirkkojärjestyksen rakennetta.

Yleiset säännökset

Ehdotuksena on, että tunnustusta koskeva säännös siirretään pois kirkkolain 1 luvun 1 §:stä kirkkojärjestyksen 1 luvun 1 §:ään. Perusteluna on, että tunnustus on kirkon sisäinen asia. Samoin todetaan, että kirkon tunnustus kuuluu kirkon autonomiaan. Sen vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista säätää tunnustuksesta kirkkolaissa, josta päättää viime kädessä eduskunta.

Asiaan liittyy kuitenkin myös muita painavia näkökulmia. Tunnustuspykälän merkitys on ensisijaisesti luoda perusta kirkon tehtävälle. Tunnustus ilmaisee, mistä kirkossa on kysymys ja mihin kirkon luterilainen identiteetti uskonnollisena yhteisönä perustuu. Sen kautta avautuvat lainsäädännön muut pykälät.

Esityksestä käy hyvin ilmi, että valtion ei kuulu määritellä kirkon tunnustusta, onhan kirkko perustaltaan valtiosta riippumaton uskonnollinen yhdyskunta, jonka autonomiasta on säädetty perustuslaissa. Tunnustuksesta säätäminen kirkkolaissa on kuitenkin tarpeellista kirkkomme identifioimiseksi. Eduskunta voi kirkkolain vain hyväksyä tai hylätä, mutta ei enää muuttaa. Sen sijaan tunnustuksen tarkempi määrittely on kirkon sisäinen asia ja se kuuluu tehdä nykyisen lainsäädännön tavoin kirkkojärjestyksessä.

Piispainkokous kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksena on luopua nykyisen kirkkojärjestyksen 1 luvun 5 §:ssä säädettävästä kirkon jäsenen velvollisuudesta osallistua seurakunnan toimintaan ja noudattaa kristillistä elämäntapaa. Pykälän todetaan kuvaavan ihannetta ilman oikeudellista vaikutusta. Kirkkojärjestyksen 1 luvun 3 §:ssä säädettäisiin ainoastaan kirkon jäsenen oikeudesta päästä osalliseksi kirkon pyhistä toimituksista ja seurakunnan muusta toiminnasta kirkkolain ja kirkkojärjestyksen mukaisesti.

Yleisessä lainsäädännössä on esimerkkejä ihanteista ja velvollisuuksista, jotka on haluttu ilmaista laissa, vaikka niihin ei liity sanktioita. Myös kirkkojärjestyksessä on useita kohtia, joissa halutaan ilmaista kirkon jäsenen tehtäviä. Perustelu poistolle on ristiriidassa muun muassa sen kanssa, mitä todetaan papin tehtävästä ohjata kristilliseen elämäntapaan (KJ 3:23 §). Jäsenyyden velvoituksia on poistettu jo aiemmista säännöksistä. Vähentäminen laskisi entisestään jäsenyyden merkitystä. Kristillisen kasvatuksenkin näkökulmasta seurakuntalaisten oikeuksien rinnalle kuuluu myös velvollisuuksia. Seurakuntalaisia velvoitetaan joka tapauksessa sielunhoitoon ja rippiin (KJ 3:22 §) diakoniaan (KJ 3:24 §) ja lähetystyöhön (KJ 3:25 §), joten luontevaa olisi säilyttää velvollisuudet myös kyseisessä pykälässä. Piispainkokouksen mielestä niin sanottu ihannepykälä tulee säilyttää kirkkojärjestyksessä.

Kirkon hallinnollinen jako

Esityksessä ehdotetaan joitakin muutoksia seurakuntajaon muuttamista koskeviin säännöksiin. Piispainkokous pitää kannatettavana ehdotusta lisätä kirkkolakiin määritelmä siitä, mitä seurakuntajaon muutoksella tarkoitetaan. Tarpeellista on myös lisätä kirkkolakiin säännös seurakuntajaon muutoksen edellytyksistä, jotka tulisi ottaa huomioon seurakuntajako koskevassa valmistelussa ja päätöksenteossa. Tarkennusta tarvitaan kuitenkin vielä siihen, mitä tarkoitetaan ”erityisellä syyllä” seurakuntajaon muutostilanteessa, jossa seurakunnan kielellisestä enemmistöstä tulee muutoksen jälkeen kielellinen vähemmistö (KL 2:13 §). Selkeämmällä ilmaisulla syyn poikkeuksellisuudesta turvattaisiin, että kielelliset tekijät otetaan huomioon hallinnollisissa ratkaisuisissa perustuslain edellyttämällä tavalla. Tarkoituksenmukaista ei esimerkiksi ole, jos ruotsinkieliset seurakunnat joutuisivat ilman painavia perusteluja muuttamaan kaksikieliseksi seurakunniksi tai jos saamelaisten asemaan tulisi merkittäviä muutoksia.

Seurakunnan osa-alueen hallintoa ehdotetaan muutettavaksi siten, että seurakunnat voisivat järjestää sitä nykyistä vapaammin (KL 3:8 §). Piispainkokouksen mielestä seurakunta voi ehdotetulla tavalla päättää alueellisen toimielimen roolista, tehtävistä ja toimivallasta. Ehdotetut säännökset seurakunnan sisäisestä aluehallinnosta ovat riittävät ja ne voivat korvata voimassa olevan kappeliseurakuntia ja seurakuntapiirejä koskevan sääntelyn. Tästä ei kuitenkaan pidä seurata osahallintoalueiden lakkauttamisia. Antaahan ehdotus mahdollisuuden myös niiden säilymiseen ja uusien perustamiseen.

Seurakunnan ja seurakuntayhtymän väliseen suhteeseen ei esityksessä ole tehty muutosta. Piispainkokous näkee tarkentamisen tarvetta suhteen määrittelyssä (KL 2:1 §), jotta seurakuntayhtymien merkitys täsmentyy seurakuntien palvelu- ja tukiorganisaatioiksi. Seurakuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamista kirkkolaisissa piispainkokous pitää myönteisenä uudistuksena.

Seurakunnan toiminta

Kirkon jumalanpalveluselämää ja pyhiä toimituksia koskevat säännökset on säilytetty esityksessä pääsääntöisesti entisellään. Jumalanpalvelusta koskeva terminologinen muutosehdotus on kirkkojärjestyksen 3 luvun 2 §:ssä, jossa päiväjumalanpalveluksen sijaan käytetään ilmaisua pääjumalanpalvelus. Piispainkokouksella ei ole huomautettavaa tähän muutokseen. Seurakunnalle voidaan antaa ehdotetulla tavalla vapaus päättää, onko joku sen mahdollisesti monista kirkoista pääkirkko ja vietetäänkö pääjumalanpalveluksia kenties useita samanaikaisesti. Alistusmenettelyjen vähentäminen on perusteltua. Myöskään niin sanotun pääjumalanpalveluksen alkamisajan päättämistä ei ole syytä alistaa enää tuomiokapitulin ratkaistavaksi (KJ 3:3 §).

Periaatteessa kannatettava on myös esitys kiinteän omaisuuden luovuttamiseen liittyvästä alistusmenettelystä luopumisesta (KL 3:27 §). Kaikki seurakuntien kiinteistöjen luovuttamista koskevat päätökset eivät kuitenkaan ole aina tarkoituksenmukaisia. Siksi kannattaisi harkita, olisiko tuomiokapitulin tai kirkkohallituksen jonkinlainen etukäteen tapahtuva lausuntomenettely mahdollista toteuttaa päätöksenteon tueksi.

Pyhästä kasteesta säädetään kirkkojärjestyksen 3 luvun 9 §:ssä. Pykälän toiseen momenttiin on lisätty selventävä määritelmä oikeasta kasteesta. Perusteluissa todetaan, että oikea kaste on toimitettava kirkkokäsikirjan määräysten mukaisesti. Piispainkokous pitää ehdotusta oikean kasteen määritelmästä hyvänä, kuitenkin niin, että siitä poistetaan

ilmaus ”kastettu henkilö”. Hätäkasteesta säättää saman luvun 10 §, jossa on hyvä lisäys hätäkasteen mahdollisuudesta kastamattomalle aikuiselle. Hätäkasteen sanamuotoon on tehty muutos sakramentin merkitystä heikentävästi. Nykyinen kirkkojärjestys velvoittaa, että hätätilanteessa ”- - tulee jonkun kirkon jäsenen kasta lapsi - -”. Esityksessä sanamuoto on: ”Kirkon jäsen saa kasta - -”.

Ehtoollisen toimittamista koskevassa kirkkojärjestyksen 3 luvun 8 §:ssä säädetään, että jokainen kristitty saa antaa erityiseen hätätilanteeseen joutuneelle ehtoollisen, jos pappia ei ole saatavilla. Kuolemanvaaraan tai muuten hätään joutuneen tulee puolestaan ymmärtää ehtoollisen merkitys. Tämän ns. hätäehtoollista koskevan säädöksen voidaan katsoa syntyneen erityisesti yhteiskunnallisia poikkeusoloja varten. Nykyoloissa pappi tai diakoni on kuitenkin aikaisempaa helpommin saatavilla kyseisissä tilanteissa. Säädös on myös jännitteessä luterilaisen ehtoolliskäsityksen ja ekumeenisen käytännön kanssa. Lisäksi ilmauksen ”antaa ehtoollinen” sijaan tulisi käyttää käsitettä ”jakaa ehtoollinen”. Piispainkokouksen kantana on, että nykyoloissa hätäehtoollista koskevan momentin säilyttäminen ei ole enää tarpeellista.

Rippikoulua koskevasta säädöksestä esitetään ilman perusteluja poistettavaksi maininta yksityisrippikoulusta (KJ 3:19 §). Maininta saisi säilyä, sillä tulevaisuudessa on yhä enemmän rippikoulun käymättömiä aikuisia. Piispainkokous kiinnittää huomiota myös siihen, että nuorisotyön ohjaajat on poistettu kirkkojärjestyksestä. Nykyinen kirkkojärjestyksen 3 luvun 3 § on ainoa kohta, jossa heidät mainitaan kirkkojärjestyksessä. Esityksessä muut työntekijät pappia ja lehtoria lukuun ottamatta poistuvat. Kasvatustyöntekijöiden näkökulmasta tämä on ongelmallista. Asia olisi korjattavissa esimerkiksi siten, että seurakunnan ja seurakuntayhtymän virkoja (KJ 8:1 §) käsiteltäessä mainittaisiin erikseen lapsi- ja nuorisotyöntekijät sekä muitakin viranhaltijaryhmiä, kuten kirkonpalvelus- ja taloushallinnon työntekijät.

Muita asioita

Ehdotuksena on, että kirkkolain 3 luvun 20 §:ssä säädetään sopimus pohjaisesta yhteistyöstä. Siinä tulee ottaa huomioon maakunnallisten itsehallintoalueiden muodostaminen sekä ns. sote-uudistus. Nämä vaikuttavat monin tavoin seurakuntien yhteistoimintaan sekä seurakuntien ja kuntien tai maakuntien sopimus pohjaiseen toimintaan.

Kirkkolain 10 luvun 11 § säättää esteellisyydestä kirkolliskokouksessa ja piispainkokouksessa. Pykälän 2 momentissa todetaan, että piispainkokouksen jäsen on esteellinen käsittelemään asiaa, joka koskee häntä henkilökohtaisesti. Tämä ei vastaa kirkkolain kehittämisen lähtökohtaa, joka on ollut, että kirkollishallinnossa sovellettavien esteellisyyssäännösten tulee olla mahdollisimman yhdenmukaiset hallinnossa yleensä noudatettavien esteellisyysperusteiden kanssa. Hallintolaista ei tule poiketa piispainkokouksen jäsenen esteellisyyden osalta. Siksi ehdotettu momentti on syytä poistaa.

Kirkkojärjestyksen 4 luvun 4 § säättää piispan tehtävistä. Siitä on poistettu täsmennys ”kukin hiippakunnassaan”, mutta ilman perusteluja. Maininta on syytä säilyttää piispan toimivallan selkeyden vuoksi. Poistettu on myös maininta piispan velvollisuudesta valvoa, että papit ja seurakunnan viranhaltijat ja työntekijät ovat opiltaan nuhteettomia ja käyttäytyvät elämässään kristillisesti. Piispainkokouksen mielestä kohta tulee säilyttää, mutta sen sanamuotoa voidaan uudistaa.

Piispantarkastuksesta säädetään ehdotuksessa kirkkojärjestyksen 4 luvun 7 §:ssä. Siinä ei enää mainita, että kirkkoneuvoston tai seurakuntaneuvoston on ryhdyttävä niihin toimenpiteisiin, joihin tarkastuspöytäkirja antaa aihetta. Perusteluna on, että puutteiden korjaaminen kuuluu sinällään hyvään toiminta- ja hallintokulttuuriin. Tästä huolimatta piispainkokouksen mukaan säädös tulee säilyttää kirkkojärjestyksessä. Näin piispa voi tarvittaessa kaitsijan tehtävässään velvoittaa seurakuntaa aiheellisiin toimenpiteisiin tarkastuspöytäkirjan pohjalta.

Synodaalokokousta koskevan säädöksen (KJ 4:8 §) yhteydessä piispainkokous katsoo tarpeelliseksi harkita vähintään joka kuudes vuosi järjestettävien synodaalokokousten lakisääteisyydestä luopumista. Tätä on ehdottanut piispainkokouksen asettama Hiippakuntien ja tuomiokapitulien tulevaisuus -työryhmä joulukuussa 2015 valmistuneessa selvityksessään. Muutosta perustellaan siinä ensisijaisesti hiippakunnille osoitettujen resurssien tarkoituksenmukaisella käyttämisellä ja yhteydenpidon ajanmukaisemmilla tavoilla. Lisäksi kirkolliskokouksen talousvaliokunta esitti samansuuntaisesti mietinnössään 4/2015 kirkolliskokoukselle, että piispainkokous harkitsisi synodaalokokousten tarpeellisuutta ja mahdollisesti synodaalokokouksista luopumista. Perusteluna oli synodaalokokousten merkitysten vähentyminen piispan ja tuomiokapitulin lisättyä ja monipuolistettua yhteydenpitoa papistoon. Ehdotusta tulisikin muuttaa esimerkiksi vaihtamalla sanamuoto ”vähintään joka kuudes vuosi” sanaan ”tarvittaessa”.

Esitys sisältää muutoksen hyväksymismenettelyssä vaalisäännösten siirtyessä kirkkojärjestykseen. Vaalisäännöksiä ei enää hyväksyttäisi kirkolliskokouksessa yksinkertaisella enemmistöllä, vaan kolmen neljäosan määräenemmistöllä.

Piispainkokous näkee mahdollisena esityksen toteuttamisen ehdotetulla tavalla säännösten yleisiä vaaliperiaatteita noudattavan teknisen luonteen vuoksi.

Kirkkojärjestyksen 3 luvun 25 §:ssä määritellään lähetystyön sisältö. Pykälän perusteluissa olisi syytä ottaa huomioon muuttunut konteksti ja laajentaa käsitteen sisältöä siten, että se selkeästi kattaa niin kotimaan kuin ulkomaat tai muuten ilmaisee lähetysten laaja-alaisuuden.

Täydennystä tarvitaan myös kirkkolain 7 luvun 5 §:ään, jossa säädetään pappisvirasta eroamisesta ja pappisviran menettämisestä. Kohdasta puuttuu maininta, että pappi menettää välittömästi pappisvirkansa erotessaan kirkosta. Tätä ei mainita missään muussakaan kohdassa ja on siksi tarpeellinen tarkennus.

Papin toimittaman kasteen ilmoitusvelvollisuuteen (KL 3:50) sisältyvät vähimmäistiedot kasteesta. Niihin tulisi liittää tieto kummeista senkin vuoksi, ettei kastetta voi toimittaa ilman heitä.

Kirkkoherranviran osa-aikaistamista koskee kirkkolain 8 luvun 35 §, jonka perustelutekstiin on hyvä lisätä selvyyden vuoksi maininta siitä, että seurakunnassa on oltava aina virkavastuulla oleva kirkkoherra.

Kirkkojärjestyksen 7 luvun 3 §:ssä käsitellään pappisvihkimyksen edellytyksiä.

Perustelutekstissä mainitaan käsite "vocatio externa", jolloin tekstissä voitaisiin mainita kutsumuksen jälkeen myös "vocatio interna". Näin molemmat käsitteet tulisivat mainituiksi.

Kaiken kaikkiaan kirkkohallituksen esitys on piispainkokouksen mielestä laadukkaasti toteutettu ja vastaa hyvin kirkkolainsäädännön kodifioinnin tarpeeseen. Uudistus on ollut mittava, mutta piispainkokouksen mielestä on aiheellista harkita, voidaanko kirkkolakia lyhentää tulevaisuudessa vieläkin enemmän.

Joensuussa 30.8. päivänä elokuuta 2016

Arkkipiispa

Kari Mäkinen

Piispainkokouksen teologinen sihteeri

Anna-Kaisa Inkala